

**YENİ DÜNYA DÜZENİNDE
ÇİN HALK CUMHURİYETİ**

ARALIK 2017

YENİ DÜNYA DÜZENİNDE ÇİN HALK CUMHURİYETİ

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ملخص	iii
GİRİŞ	1
1. ÇİN'İN KISA TARİHİ, COĞRAFİ VE YAPISAL ÖZELLİKLERİ	2
1.1. Çin Coğrafyası	2
1.2. Nüfus ve Yaşam	3
1.3. Çin Tarihi	5
1.4. Afyon Savaşı	6
1.5. Kuomintang Partisi ve Çin Komünist Partisi	8
1.6. Çin'de Mao Dönemi	8
1.7. İkinci Mao: Şi Cinqing Dönemi	10
1.8. Siyasi Yönetim Şekli	11
2. ÇİN'DE DİNİ YAPI	12
2.1. Budizm	12
2.2. Taoizm	12
2.3. İslâm	12
3. ÇİN MÜSLÜMANLARI	14
3.1. Hui Müslümanları	14
3.2. Uygur Müslümanları	16
4. ÇİN'İN ULUSLARARASI GÜÇLER VE KOMŞULARIYLA İLİŞKİLERİ	18
4.1. Çin'in Hindistan ile ilişkileri	19
4.2. Çin'in Pakistan ile ilişkileri	20
4.3. Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi Sorunu	21
4.4. Çin'in Rusya ile İlişkileri	21
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	22
KAYNAKÇA	29

ÖZET

Tarih boyunca uzun yolların son durağı olarak karşımıza çıkan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), son yüzyılda devasa nüfusu üzerinden sağladığı ekonomik gelişme ile tarih boyunca izlemiş olduğu izolasyonist politikaların aksine, dünya çapında ekonomik atılımlar yapmak suretiyle dünya liderliğine ortak olmaya çalışmaktadır. Üretimdeki büyüme, enerjideki ihtiyaç, astronomik rakamlara ulaşan işgücü ve teknolojik gelişim açısından küresel güçlerle rekabet edebilecek duruma gelen Çin'i, kısa vadede küresel siyasetin en etkili aktörleri arasında görmek sürpriz olmayacaktır.

Raporumuzda Çin'in tarihi, demografik ve coğrafi özellikleri, kendine has yönetim biçimi, komşularıyla olan ilişkileri; Çin'de yaşayan Müslümanlar, onların sorunları, karşılaştıkları problemler ve Çin içerisindeki konumları analiz edilmektedir. Aynı zamanda Çin'in 1949 Komünist Devrimi'yle paralel, Uzak Asya ve dünyada süper güç olmak için tarihi misyonunu bir kenara bırakarak post-küresel dünyada hedeflediği yeni konum irdelenmektedir.

ABSTRACT

People's Republic of China (PRC), which appears as the last terminal of long distances along the history, tries to be a partner of the world leadership with its economic development based on huge population contrary to its isolationist policies during the history by means of economic breakthroughs. It will not be a surprise to see China among the most effective powers of the global policy which becomes a competitor with the economic growth, the need in energy, astronomical number of labour force and technological progress.

In this report we will analyze historical, demographical and geographical features of China, and analyze its idiosyncratic rule and relations with neighboring countries; the Muslims in China and their problems and position in China. We will also examine how China puts away its historic mission parallel with Communist Revolution of 1949 and aims a new position in the post-global world.

ملخص

إن الصين التي كانت آخر محطة للطرق والخطوط التجارية الطويلة عبر التاريخ ، تحاول في هذا العصر وبتعدادها السكاني الهائل ونموها الاقتصادي أن تنهي العزلة السياسية لتصبح لاعبا أساسيا في العالم.

وبفضل نموها الكبير وحاجاتها إلى الطاقة وحفاظها على أيدي عاملة عملاقة وتطوراتها في مجال التكنولوجيا التي التمكنتها التنافس ضد القوي العالمية الكبرى، بناء عليه فإنه ليس من المفاجئة ان نشاهد الصين بين اللاعبين المؤثرين في العالم على المدى القريب.

ويتناول هذا التقرير تاريخ الصين بالإضافة إلى مزاياها الجغرافية ونظام الحكم فيها وعلاقتها مع دول الجوار كما يركز التقرير على وضع المسلمين في الصين من حيث قضاياهم ومعاناتهم ومكانتهم الاجتماعية

اخيرا يتطرق التقرير الى التحول السياسي بعد الثورة الشيوعية التي وقعت 1949 م وكيفية تخلي "الصين عن دورها التاريخي ثم بعد ذلك سعيها لتكون صاحبة مكانة مؤثرة وقوية في العالم الجديد

GİRİŞ

Çin, Uzak Asya tarihinde egemen ülkeler arasında kendine yer edinen 4000 yıllık köklü bir medeniyet kurmuştur. Tarihi, değişik hanlıkların idaresiyle bazen büyük bir imparatorluk bazen prensliklere ayrılmış küçük feodal yapılar bazen de prensliklerin birleşmesiyle küçük krallıkların yönetimiyle medeniyetinden ödün vermeyerek bölgede hüküm sürmüştür.

Milattan yaklaşık 1500 yıl önce yazının icat edilmesiyle birlikte kayıt altına alınan Çin tarihi, bölgenin tarihsel olarak aydınlatılmasına katkıda bulunmuştur. Çin, tarih boyunca yaptığı teknolojik atılımlarla Asya ve Avrupa'ya ilham kaynağı olmuştur. Barutun ve matbaanın icadı, ipeğin çıkış yeri olması gibi gelişmeler zamanın imkânlarıyla da birleşerek Çin'in binlerce kilometre ötesi ile ticarî bağlar (İpek Yolu) kuran bir ticaret merkezi olmasını sağlamıştır.

Kimi zaman salgın hastalıklarla kimi zaman ise uzun yıllar süren savaşlarla bölgeyi harap eden ve Çin'i ikiye bölen bir süreç yaşamıştır. Moğol istilası gibi dış saldırılarla yıkılan imparatorluklar, yine Çin'in profesyonel yönetim stratejisi ve siyasi kurnazlıklarından faydalanarak barbar olarak değerlendirdikleri yabancı güçleri zamanla içlerinde eritmiş, tekrar kendi hükümlerlerini sağlamışlardır.

Talas Savaşı'yla İslâm'ın küresel bir güç olduğunu anlayan Çinliler, İslâm'ın kendi topraklarında da zemin bulduğunu görmüşler; kimi zaman katı yaptırımlar uygulayıp Müslümanları baskılamış kimi zaman da ılımlı bir yaklaşım izleyerek İslâm ve Müslümanlarla bir arada yaşamayı başarmışlardır. Çin'de iki büyük İslâm toplumu mevcuttur: Doğu Türkistan'da etnik yapılarını muhafaza eden Uygurlar ile ülkenin batı kısmı ve daha başka birçok yerine dağılmış durumda olan Hui Müslümanları.

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nda herhangi bir varlık gösteremeyen ve kendi toprakları Batılı sömürgeciler tarafından işgale uğrayan Çin'de 1949 Komünist Devrimi'yle birlikte yeni bir süreç başlamıştır. Dünyaya kapalı bir hayata alışık olan Çin, devrimden sonra sadece yönetim olarak değil toplumsal olarak da dünya ya kapanmış ve tüm toplum entegrasyona tabi tutulmuş; tarihî Konfüçyüsçü anlayış yerini ateizme bırakmış, kültürel bir yozlaşma tüm toplumu sarmıştır. Teknolojik olarak da büyük değişimler yaşayan Çin, Batının ambargosuna karşı kendi imkânlarıyla ayağa kalkmaya çalışmıştır.

Çin son yıllarda jeostratejik yapısı, nüfusu ve teknolojik üretimiyle tüm dünyada kendinden söz ettirmiş; aynı zamanda çağın projesi olan “Bir Kuşak Bir Yol” ismindeki “Yeni İpek Yolu”nu 65 ülke ile yakın ilişkiler kurarak hayata geçirmeye çalışmaktadır.

1. ÇİN’İN KISA TARİHİ, COĞRAFİ VE YAPISAL ÖZELLİKLERİ

1.1. Çin Coğrafyası

Çevresini kuzeybatıda Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan cumhuriyetleri, kuzeyde Moğolistan, kuzeydoğuda Rusya Federasyonu ile Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, güneyde Vietnam, Laos ve Myanmar, güneybatıda Hindistan, Butan ve Nepal, batıda Pakistan ve Afganistan toprakları kuşatır. Ülkenin doğusu Büyük Okyanus’un kenar denizlerinden olan Sarıdeniz, Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi ile sınırlıdır. Genişliği doğu-batı doğrultusunda 5000, kuzey-güney doğrultusunda 5500 kilometreyi bulur. 9.571.300 km²’lik yüzölçümü ile dünyada üçüncü, nüfusuyla ilk sıradadır.

Çok geniş bir ülke olan Çin, Asıl Çin (İç Çin) ve Dış Çin olmak üzere iki kısımda ele alınır. Asıl Çin, kuzeyde Liaotung körfeziyle güneyde Tonkin körfezi arasında, Büyük Okyanus’a doğru dış bükey bir çıkıntı meydana getiren yarımadadır. Dış Çin ise bu yarımadayı kuşatan Mançurya, İç Moğolistan, Doğu Türkistan ve Tibet gibi bölgelerden meydana gelir.

Yüzey şekilleri bakımından Çin’in doğusu ile batısı arasında büyük bir zıtlık göze çarpar. Ülkenin batısında hâkim olan şekiller yüksek dağlar ile bunlar arasındaki çukur havzalardır. Asya’nın batı-doğu doğrultulu yüksek dağları Çin sınırları içinde de devam eder (Tanrı dağları, Altındağları, Karanlık dağlar gibi) ve dünyanın en yüksek dağları olan Himalayalar üzerindeki Everest zirvesi (8842 m.) Çin-Nepal sınırı üzerinde bulunur. Himalayaların ortalama yüksekliği 4000 metredir ve dünyanın çatısı olarak adlandırılır.¹ Ülke doğu ve batı olarak ikiye ayrılır. Güneybatı Hindistan ve Bangladeş ile olan sınırlarını, dünyanın en yüksek tepesine sahip olan Himalaya Sıradağları teşkil eder. Kuzeybatısında

¹ Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA): “ÇİN-Fizikî ve Beşerî Coğrafya”, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, c. 8, s. 318.

Doğu Türkistan'ın tarım havzası vardır. Doğu Çin'in kuzey kesimi nehir havzalarından, güney kesimi ise Burma ve Hindi-Çin Yarımadası sınırında yaylalardan oluşur.²

1.2. Nüfus ve Yaşam

Çin, 56 farklı etnik unsurdan oluşan yaklaşık 1 milyar 400 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Çin nüfusunun %93'ünü Han Çinlileri, % 7'sini ise geriye kalan etnik yapılar oluşturmaktadır. İstatistikler, nüfusun %71'inin herhangi bir dininin olmadığını göstermektedir. Bu büyük grup dışında Çin'in eski dinlerinden Budizm'i benimseyenlerin oranı % 6'dır. İnançlılar içinde Budistler'den sonra ikinci sırayı Müslümanlar alır. Yine ülkenin eski dinlerinden Konfüçyüsçülüğe mensup olanların sayısı Müslümanlardan azdır.³

Hanlar, Çin'de ve Hindi-Çin'de büyük bir etnik yapıyı oluşturmaktadırlar. Çin tarihinde ve yönetiminde sürekli bir şekilde etkin olmuş, yönetimde doğrudan ya da dolaylı olarak bulunmuşlardır. Kültürel ve bilimsel olarak da Çin'e birçok katkıları olmuştur. Çin Seddi'nin yapılması, kâğıdın icadı, matbaa, porselen, ipek ve pusula Han Çinlilerinin Çin tarihine katkılarıdır.⁴

1936 yılı nüfus sayımında ülke genelinin %10'unu Müslümanların oluşturduğu görülürken 1948'de yönetimi devralan komünistlerin yaptığı nüfus sayımında Müslüman nüfus %1,79 olarak 10 milyondan aşağı gösterilmiştir. 2000 yılında yapılan sayımda ise Müslüman nüfus 20 milyon ve %1.61 oranıyla gösterilmiştir. Müslüman nüfusun az olmasının sebebi etnik kökene göre sayım yapılmasındandır. Sadece etnik kökeniyle Müslüman kabul edilenler nüfus sayımında Müslüman olarak sayılmışlar; diğer Çinli Müslümanlar ise ait oldukları etnik yapıların farklı dinlere mensup olmalarından dolayı Müslüman nüfusa dâhil edilmemişlerdir. Hindi-Çin bölgesinde ise Müslüman nüfusun 7-8 milyon dolayında olduğu tahmin edilmektedir.⁵

Çin'deki Müslüman azınlıkların etnik yapıları Hui, Uygur, Kazak, Tunghsiang, Kırgız, Salar, Tacik, Özbek, Pao-an, ve Tatarlardır. Bunlar çoğunlukla üç ilde (Shaanxi, Gansu, Qinghai) ve iki özerk bölgede (Ningxia, Sincan) yaşamaktadırlar. Müslüman nüfusun çoğunluğunu Huiler oluşturmaktadır. Huilerin çoğunluğu kuzeybatı bölgelerinde bulunmakla

² <http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/cin-halk-cumhuriyeti.htm> Erişim Tarihi: 06/12/2017

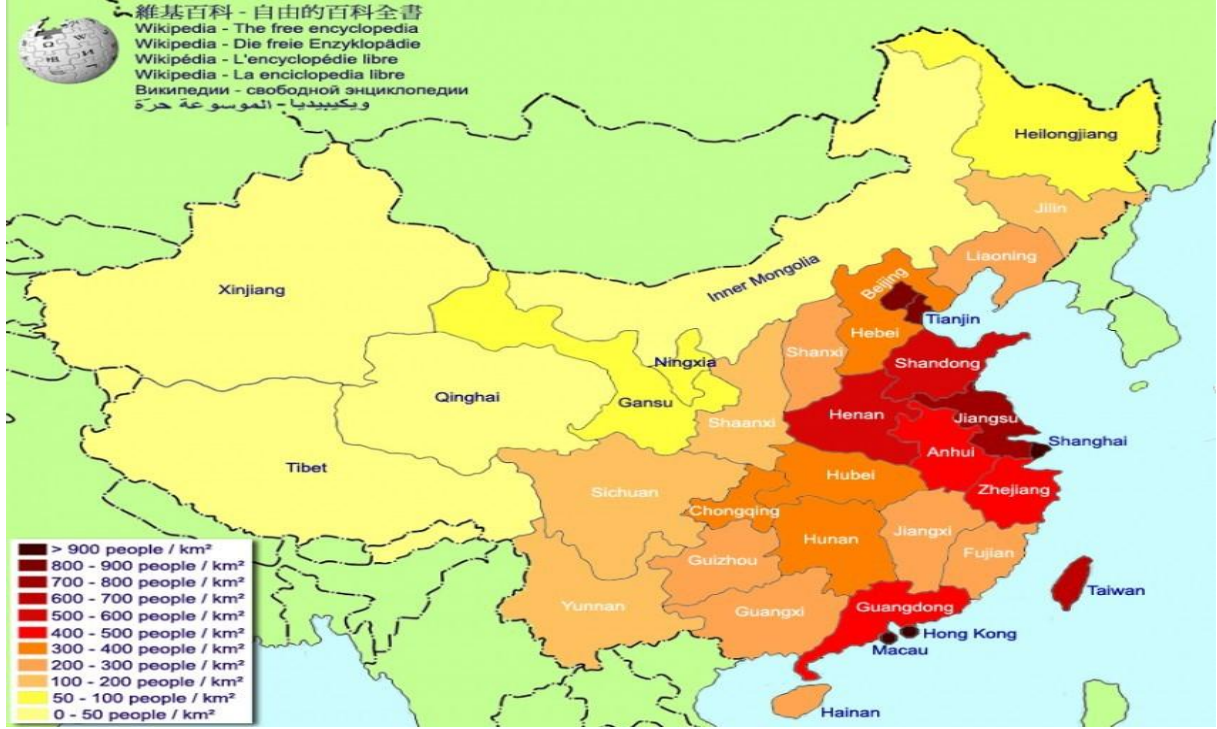
³ DİA, a.g.m., s. 320.

⁴ <http://www.worldatlas.com/articles/who-are-the-han-chinese-people.html> Erişim Tarihi: 22/11/2017

⁵ Houssain KETTANI: "Muslim Population in Asia: 1950 – 2020", **International Journal of Environmental Science and Development**, Vol. 1, No. 2, Haziran 2010, s. 150.

<http://www.ijesd.org/papers/28-D437.pdf> Erişim Tarihi: 22/11/2017

birlikte bir kısmı Çin'in iç kesimlerine dağılmışlardır. Uygurlar Sincan'da, diğer etnik gruplar ise kendi yurttaş ülkelerinin sınır boylarında yaşamaktadırlar. Azınlıkların %20'si Müslümanlardan oluşmakta, Han Çinlileri arasında da Müslümanlar bulunmaktadır. Komünist Çin'in resmi ideolojisi ateizmdir, bununla birlikte geleneksel beş dinin (Budizm, İslâm, Katoliklik, Protestanlık ve Taoizm) mensupları da Çin'de mevcuttur.

Çin'in din hakkındaki politikası beş ilkeyle özetlenebilir:

- 1- Çin Komünist Partisi üyeleri ve ÇHC hükümet yetkilileri Marksizm ve Leninizme bağlı kalmalı ve ateizme uymalı.
- 2- Çin vatandaşları dine inanıp inanmamakta özgürdürler.
- 3- Tüm yasal dinler eşittir ve ulusal birlik amacını güder.
- 4- Tüm dini kuruluşlar yurtiçinde faaliyet yapmalı ve dışarıdan müdahale kesinlikle yasaktır.
- 5- Dinler, eğitim ve siyasetten ayrı olmalıdır. Hiç kimse din aracılığıyla siyasete ve eğitime etki edemez.⁶

⁶ Raymond LEE: "Muslims in China and their Relations with the State", **Al Jazeera Centre for Studies**, Ağustos 2015, s. 4. <http://studies.aljazeera.net/mritems/Documents/2015/8/26/2015826105410922580China.pdf>
Erişim Tarihi: 22/11/2017

ÇHC dini azınlıkları ikili bir merkezle tamamen kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Dinlerin yayılcı politikasının önüne geçmeyi amaçlamaktadır. 56 etnik yapı arasında en sert uygulamalara maruz kalan Uygur Müslümanları ve Tibet Budistleridir. Günlük yaşamda, sosyal hayatta ve iş hayatında çok sert kurallar kendini göstermektedir.

1.3. Çin Tarihi

Arkeolojik çalışmalara göre Çin'in tarihi M.Ö. 2000 yıllarında başlamaktadır. M.Ö. 1500'lü yıllarda yazının kullanılmaya başlanmasıyla Çin tarihi ile ilgili yazılı belgeler ortaya çıkmıştır. Çin tarihi sülale hâkimiyeti ve savaşlarıyla doludur. Feodal yönetim biçimlerinin ağır bastığı ve 100'e yakın sülalenin birbiriyle rekabeti ve hâkimiyeti uzun yıllar Çin'i dış tehditlere açık tutmuştur. Öte yandan ülke genelinde yabancı kavimlerin çok olması ülkenin kültürünün zenginleşmesini sağlamıştır.

Han sülalesi M.Ö. 206 yılında ülke hâkimiyetini ele geçirmiş, devlet yönetimini ilk defa sistemli hâle getirmişlerdir. M.S. 8 yılında Wang-mang tarafından Han hâkimiyetine son verilmiş fakat M.S. 25 yılında Doğu Hanları hâkimiyeti tekrar ele geçirmiştir. Son Han Hükümdarının indirilmesiyle (M.S 220) Çin'de siyasi parçalanma gerçekleşmiş, "Üç Krallık Dönemi" başlamıştır. Uzun yıllar Çin'de birlik sağlanamamıştır ve sülalelerin hâkimiyeti derebeylik şeklinde ya da küçük krallık şeklinde devam etmiştir. Müslüman tüccarlar vasıtasıyla İslâm'ı kendi topraklarında görmeye başlayan Çinliler, 751 yılında yapılan Talas Savaşı'yla İslâm'la daha yakından karşılaşmış ve bu savaştan sonra Çin'in Orta Asya üzerindeki nüfuzu azalarak İslâm bölgede hızla yayılmaya başlamıştır. 1279'da Moğolların saldırısıyla Çin ele geçirilmiş ve Yuan Hanedanlığı kurulup başkent Pekin'e taşınmıştır. İlk defa yabancı bir gücün tüm Çine hâkim olması uzun sürmemiş ve dinî, iktisadî faktörlerin yanı sıra milliyetçiliğin de etkisiyle 1368'de Yuan Hanedanlığı yıkılmıştır. Moğolların Çinlileri aşağılaması Çin'de milli bir şuur oluşturmuş, Çinli olmayan insanlar hor görülmeye başlanmıştır. 1644'te idareyi ele alan Mançular zamanında benzer milliyetçi duygular baş göstermiş, yine bu dönemde Rusya ve Çin ilk defa karşı karşıya gelmiştir. Avrupa da artık yavaş yavaş Çin'i tanımaya başlamıştır.⁷ "Gökyüzünün İradesi" ve "Gökyüzünün Altındaki Her Şey" gibi kavramlarla Çin Hanedanlığı kendisine kutsiyet atfetmiş ve Çinliler dışındaki tüm ulusları barbar olarak nitelemiştir.

Batılı ülkelerin Çin sınırlarına girmeye çalıştığı sıralarda kırsal kesimin tepkisi artmış ve özellikle Müslüman isyanlar baş göstermiştir. Kansu (1864-1865), Shensi, Yünnan (1855-

⁷ Gülçin ÇANDARLIOĞLU: "ÇİN-Tarih", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, c. 8, s. 322.

1873), Kansu (1895) ve 1866'da Türkistan'da Yakup Han ayaklanması devre damgasını vurmuştur. Ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırılmış, milyonları bulan katliamlar yapılmıştır.⁸ Türkistan'da Yakup Han isyanda başarılı olmuş, Uygur Hanlığını kurmuştur. Uygur Hanlığı, Çin ve Rusya'nın yaşadığı iç sorunlardan dolayı güçlenmiş; bu güçlenme esnasında Urumçi ve Turfana'ya kadar olan bölgenin hâkimiyetini ele geçirmiştir. Uygur Hanlığı, Osmanlı Halifesine bağlılığını bildirerek Osmanlıdan silah yardımı almış ve Yakup Han'a "Emur-ül Müslimin" ünvanı verilmiştir. Çin, Rusya'yla da anlaşarak Kaşgar'a karşı büyük bir sefer başlatmış, savunma hattı kurmaya çalışan Yakup Han Osmanlıdan ve İngiltere'den yardım istemiştir. 93 Harbinde olan Osmanlı yardım gönderememiş, İngiltere ise yardım talebine cevap vermemiştir. Yakup Han'ın vefatından sonra iç çekişmeler içine düşen Türkistan, Çin tarafından işgal edilmiştir.⁹ Türkistan'a Mançu Hanedanlığı tarafından, "yeni sınırlar" anlamına gelen "Sincan" ismi verilmiştir.¹⁰

"Gökyüzünün İradesi" konusu tartışılmaya başlanınca batılı ülkelere karşı başlayan isyanlar Müslümanlarla sınırlı kalmamış, tüm Çin'de baş göstermiştir. Nian Ayaklanması olarak bilinen isyan Han Çinlilerinin de desteğini alarak 20 yıl sürmüştür. Büyük ayaklanmalar arasında olan Taiping Ayaklanması, güneyde Çinli Hristiyanlar tarafından başlatılmıştır. Müslüman, Nian ve Taiping ayaklanmalarından sonra 1850 yılında 410 milyon olan Çin nüfusunun 1873'te 350 milyon dolaylarına düştüğü tahmin edilmektedir.¹¹

1.4. Afyon Savaşı

İngiltere, işgal ettiği Hindistan'ı afyon için hem üretim hem de tüketim merkezi olarak kullanıyordu. Bununla yetinmeyen İngiltere afyonu, afyon ticaretinin hukuken yasak olduğu ama ticaretine müsamaha gösterildiği, dış dünyaya kapalı haliyle Batılı sömürgeye direnen ve büyük bir pazar olan Çin'e satmaya başlamıştı. Afyon bağımlılığı Çin'de yaygınlaşmaya başlayınca Qing hanedanlığı bunu önlemek için sert önlemler alma yoluna gitmiş ve gönderdiği askerlerle yabancı tüccarlara açık olan Kanton Limanı'nı ablukaya alıp malları imha etmişti. Buna karşılık İngiltere, belli başlı limanları ele geçirmek, karşı koyan Çin

⁸ Wolfram EBERHARD: **A History of China**, The Project Gutenberg EBook of A History of China 2004, s. 317. <http://library.umac.mo/ebooks/b30863582.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017

⁹ S. GÖMEÇ: "Doğu Türkistan'da Yakub Han Dönemi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM**, Ankara 2015, sayı: 9, s. 153. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1153/13570.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017

¹⁰ Wolfram EBERHARD: **a.g.e.**, s. 319.

¹¹ Henry KISSENGER: **Çin-Dünden Bugüne Yeni Çin**, çev.: Nalan Işık Çeper, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2015, s. 96.

gemilerine el koymak ve Londra'yı tatmin edecek bir toprak parçası edinmek için donanmasını buraya sevk etti.¹² Farklı kültürel özelliklere sahip iki devletin savaşında, endüstriyel, kapitalist, sömürgeci İngiltere; tarımsal, Konfüçyüsçü ve durgun Çin'e galip geldi.¹³

Çin, 1839'da başlayıp 1842'de biten bu savaşta yenilgiyi tadarak sömürgecinin çirkin yüzünü daha yakından tanımış oldu.¹⁴ Nanking Antlaşması'yla Hong Kong'u İngiltere'ye bıraktı, beş önemli liman yabancılara açıldı, Avrupalı tüccarlara kapitülasyonlar verildi ve niteliği ne olursa olsun tüm malların satışı serbest oldu. Yüklü bir tazminata da mahkûm olan Çin, uzun yıllar sürecek sömürü sürecine girdi.¹⁵

Afyon Savaşı ile Çin'e giren Batı'nın bu tarihe kadar -Rusya elçisi haricinde- hiçbir elçisi Çin'de daimi ikamet hakkı elde edememişti. 1856-1860 yılları arasında İngiltere ve Fransa'ya karşı yapılan İkinci Afyon Savaşı da Çin'in mağlubiyetiyle sonuçlanmış; iç isyanların da etkisiyle imparatorluk adım adım küçülmeye ve parçalanmaya başlamıştır.

Japonya ile 1894-1895'de Kore'de yapılan savaş, Japonya'nın teknolojik üstünlüğünden dolayı yenilgiyle sonuçlanmış ve Çinli askerler Kore'den kaçmak zorunda kalmışlardır. Japonya Mançurya'ya kadar ilerleyip Mançurya'nın bir kısmını topraklarına katmış ve Çin'den yüklü bir savaş tazminatı almıştır. İkinci bir milliyetçilik akımına sebep olan bu savaşlar Pekin'de büyük protestolara yol açmış, imparatoriçenin ölümüyle 2 yaşında olan Prens Pu Yi İmparator olmuş ve bu durum milliyetçi kesimin sesinin daha çok çıkmasına yol açmıştır. 1912 yılında Mançu Hükümeti, Çin tahtından vazgeçerek bir ferman ile "Cumhuriyeti" ilan etmiştir.

1839-1940 yılları arası Çinliler tarafından isyanlar, Batı sömürüsü, ağır yenilgiler ve ağır yaptırımlar sebebiyle "Utanç Asrı" olarak adlandırılmaktadır.¹⁶

¹² Henry KISSINGER: **a.g.e.**, s. 73-77.

¹³ Harvey R. CARTER: **The Opium War In China**, U.S. Army War College, Carlisle 1990, s. 8. (<http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a223325.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

¹⁴ Esra DANACIOĞLU TAMUR: "Karşılaştırmalı Bir Perspektiften 19. yüzyılda Çin ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Protestan Misyoner Faaliyetleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi ÇTTAD**, Bahar 2006, V/12, s. 10.

http://web.deu.edu.tr/aturkilkelere/pdf/cilt1sayi1/Makale_1_EsraDanacioglu.pdf Erişim Tarihi: 06/12/2017

¹⁵ E. H. PARKER: **Chinese Account of The Opium War**, Kelly & Walsh Limited 1888, s. 71.

(<http://library.umac.mo/ebooks/b25903421.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

¹⁶ Hasan BİLGİN: **Stratejik Açından Çin**, USAK Yayınları, Ankara 2010, s. 45-48.

1.5. Kuomintang Partisi ve Çin Komünist Partisi

Yüzyıl kadar süren iç savaş, isyanlar ve Batı'nın aşağılayıcı politikası Çinlilerde aşağılık duygusunu geliştirmişti, bu durum Çin'in geçmişi ve kültürüyle çelişen bir durumdu. Çin'in içler acısı haline çözüm bulmak ve hanedanlıklara son vermek amacıyla Dr. Sun Yat-sen 1894 yılında Kuomintang Partisini (Ulusal Parti) kurdu. Kuomintang, Japon istilası sonrası 1911 yılında çıkardığı ayaklanmalarla 1912 yılında iktidara geldi. Dr. Sun Yat-sen Mançu hükümetini devirmede aktif rol oynadı. Hükümetin devrilmesiyle antlaşma gereği Sun Yat-sen parti başkanlığından istifa etti.¹⁷

Komünist devrimle SSCB'ye giden gençlerin geri dönmesiyle Çin'de sosyalist bir hareket başladı. 1919 da 4 Mayıs hareketi baş gösterip ardından 1921'de Çin Komünist Partisi kuruldu. 1924'te ÇKP Kuomintang'a katıldı. 1925'te Sun Yat-sen'in ölümüyle Kuomintang Partisi lider sıkıntısı yaşadı ve askeri akademi başkanı Çan Key Şek, Kuomintang Partisinde kontrolü ele aldı aynı yıl Mao Zedung, Kuomintang propaganda başkanlığına getirildi. Çan Key-Şek parti içinde komünistleri Rusya'dan yardım almalarını ileri sürerek sınır dışı etti. Rus elçilikleri kapatarak komünistlerin maddi yardımlarını kesti. Komünistler tamamen çaresiz bir durumdayken Mao'nun yardıma gelmesiyle toparlanmaya başladılar.

Küçük bir grupla Çin'in dağlık bölgesine çekilen Mao kısa bir sürede ordusunu büyütüp ÇKP'yi kendi bünyesinde topladı. 1931'de Japonya'nın Mançurya'yı işgal etmesi ve hükümetin geri çekilmesi üzerine komünistler ve milliyetçiler ortak düşmana karşı birleştiler. Rusya'nın yardımı ve İkinci Dünya Savaşı'nın da patlak vermesiyle Japonya geri çekildi. Japonya'nın teknik açıdan gelişmiş cephanesi Mao'nun birliklerine kaldı ve Mao milliyetçilere karşı üstünlük kazanmış oldu. 1949'da büyük bir operasyon düzenleyerek milliyetçi Kuomintang mensuplarını 2 milyon askeriyle birlikte Tayvan'a sürdü.¹⁸

1.6. Çin'de Mao Dönemi

1 Ekim 1949 tarihinde Pekin'de, "İnsanlığın dörtte birini oluşturan Çin halkı ayağa kalkmıştır. Bundan böyle hiç kimse bizi aşağılayamaz." diyen Mao önderliğinde ÇHC ilan edildi. Mao'nun önceliği Tayvan'daki muhalefeti susturmak ve Tayvan'ı bir tehdit olmaktan çıkarmaktı. Çin, Güney Çin Denizi'ne yığınak yaparken ABD Tayvan Boğazı'na 7. filoyu göndererek Çin'i çıkmaza sokmuştur.

¹⁷ Hasan BİLGİN: a.g.e., s. 51.

¹⁸ Hasan BİLGİN: a.g.e., s. 61.

Çin Tayvan ile uğraşırken Kore tarafı kızışmaya başlamış, Sovyet Rusya'nın atadığı Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim İl-sung, Çin ve Rusya'yı ikna ederek Kore'yi birleştirmek amacıyla güneye saldırmıştır. Çin, iç çatışmadan yeni çıkması, yeterli askeri ve teknolojik teçhizatın olmayışı gibi sebeplerden dolayı Kore'ye girme konusunda isteksiz durumdaydı. Ancak Rusya'dan silah yardımını garantiye aldıktan sonra Tayvan için güneye konuşlandığı askerleri Kore sınırına yönlendirmiş ve savaşa dâhil olmuştur.

ABD, Rusya ve BM müttefiklerinin de dâhil olmasıyla korkunç bir savaş yaşanmıştır. Üç milyon dolayında insanın öldüğü bu savaşta galip ülkenin olmadığı her iki kesimin eski sınırlarına döndüğü bir antlaşma yapılmıştır. Çin aynı zamanda batıda Aksay Çin doğuda ise McMahan Hattı olarak bilinen sınırda Hindistan'la çatışmalar yaşamaktaydı. Kore'de yaklaşık 500 bin askerini kaybeden Mao'nun kazancı Rusya'dan aldığı cephanelik olmuştur.

Devrim sırasında Tibet, Sincan'ın bir bölümü ve İç Moğolistan Çin'den ayrılmış ancak savaşın bitimiyle buralar acımasız bir şekilde tekrar işgal edilmiştir.¹⁹ Mao Zedung tüm hamlelerini “wei qi stratejisi”ne göre yapıyordu.²⁰ Mao, Çin'i dış dünyaya tekrar kapatıp kendi iç sorunlarıyla uğraşmaya başlamıştır. Marksist-Leninist öğretiye göre, ideolojiyi dışarıya yayma konusunda yabancı halkların kendi çabaları ve isteklerinin belirleyici olduğu belirtiliyor ve ideoloji yayma fikri desteklenmiyordu. Bu konuda, hayattayken Mao'nun sağ kolu olarak bilinen Lin Biao “Kitlelerin özgürlüğü ancak kitlelerin kendileri tarafından kazanılabilir. Herhangi bir ülkedeki devrim ya da halk savaşı o ülkedeki kitlelerin meselesidir ve öncelikle kendi çabalarıyla sürdürülmelidir; bunun başka yolu yoktur”²¹ demiştir.

Mao ilk 10 yılında Kore savaşı, Tayvan savaşı, Himalaya'da Hindistan ile savaş, Tibet ve Sincan'ın tekrar ele geçirilmesi gibi büyük sorunlar yaşamıştır fakat durmayı komünist öğretiyle çelişen bir durum olarak görmüş ve ekonomik anlamda büyük devletlerle boy ölçüşecek düzeye gelmek için çalışmıştır. “Büyük İleri Atılım” programıyla ülkedeki çelik üretiminde Britanya'yı geçmek istemiş ve bunun için ülkeyi seferber etmiştir. Tüm halk pasif askerliğe bağlı hale getirilerek durmaksızın üretim yapılmıştır. Üretimin artması beraberinde kıtlığa sebep olmuş ve 20 milyonu aşkın insan hayatını kaybetmiştir. Mao hayalindeki komünizmi tüm hayata hâkim kılmak için “Kültür Devrimi”ni başlatmış, bu girişim İngiltere'nin Afyon Savaşı'nda Çin'e verdiği kültürel zararı gölgede bırakacak boyuta

¹⁹ Henry KISSINGER: **a.g.e.**, ss. 140-154.

²⁰ Wei qi, Çin'in tarihi stratejik oyunlarından, “go” olarak da bilinir.

²¹ D.P. MOZINGO ve T.W. ROBINSON: **Lin Piao on “People's War”: China Takes a Second Look at Vietnam**, The RAND Corporaion, California 1965.

(https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_memoranda/2008/RM4814.pdf)

Erişim Tarihi: 06/12/2017)

ulaşmıştır. 1976 yılına kadar devam eden Kültür Devrimi, Çin resmi tarihinde detaylarına girilmeden 10 yıllık buhran olarak adlandırılmıştır.

Hayatı muhalefeti sindirip ortadan kaldırmak, ülkeyi maceradan maceraya taşımak, komünizmi tüm alanlarda yaşatmak, halkın durmaksızın çalışmasını sağlamak için bazen bedeli büyük kararlar almak ve milyonların ölümüne sebep olmakla geçen Mao, 1976'da hayatını kaybetmiştir.

İki yıllık karmaşa döneminden sonra yönetime Deng Xiaoping geçmiştir. Deng ve sonrası Çin dışı açık serbest piyasaya adım adım geçmiştir.²² Çin sınırlarını zorlayarak dış dünyaya ayak uydurmaya başlamıştır.

1.7. İkinci Mao: Şi Cinping Dönemi

2013 yılında Devlet Başkanı olan Şi Cinping, devrim zamanında Kuzey Çin'de gerilla hareketinin lideri, ÇKP'nin kurucularından ve Mao tarafından hapse atılan Şi Zungşun'un oğludur ve kimya mühendisliği eğitimi almıştır. Yolsuzluklarla mücadelede tavizsizliğiyle ün yaparak valiliğe ardından devlet başkanlığına kadar yükselmiştir.²³ Devlet Başkanlığı görevinin sonuna yaklaşırken partinin 19. Ulusal Kongresi yapılmış ve Mao'dan sonra ilk defa yaşarken bir liderin -Şi Cinping- adı ve görüşleri partinin tüzüğüne girmiştir.²⁴

Şi Cinping'in "Modern Sosyalizm" olarak adlandırdığı ideolojisi 14 temel prensipten oluşmaktadır.

1. Parti liderliğinin ülkedeki tüm işleyişte söz sahibi olması
2. İnsan odaklı bir yaklaşıma odaklanma
3. Kapsamlı reformlara devam edilmesi
4. Gelişim için yeni bir vizyon belirlenmesi
5. Halkın yönetime katıldığından emin olunması
6. İktidarın her biriminin kanun çerçevesinde çalıştığından emin olunması
7. Temel sosyalist değerlerin korunması
8. Yaşam standartlarının yükseltilmesi ve garanti altına alınması
9. Doğa ve insan arasındaki uyumun sağlama alınması
10. Ulusal güvenlik için bütünsel bir yaklaşıma geçilmesi

²² Ümit ÇALIK: "Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)", **Liberal Düşünce**, Yıl 16, Sayı 64, Güz 2011, s. 193. (<http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/64/12-umit-calik-cin-ekonomisi.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

²³ <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/portre-si-cinping> Erişim Tarihi: 06/12/2017

²⁴ <https://tr.sputniknews.com/asya/201710241030721892-si-cinping-cin-anayasasi-mao-zedong/> Erişim Tarihi: 06/12/2017

11. Silahlı kuvvetlerde Parti liderliğinin mutlak yönetiminin korunması
12. “Tek Devlet İki Sistem” prensibinin korunması ve ulusal birliğin yayılması
13. İnsanoğlu için ortak bir gelecek fikrinin hâkim olduğu bir toplum inşası
14. Parti ekseninde titiz ve tam bir iktidar faaliyeti yürütmek²⁵

Devlet Başkanlığını 2022 yılına kadar uzatan Şi, prensipler arasına serpiştirdiği bölgesel ve küresel hedefleriyle Çin’i uzun süre yönetecek gibi görünmektedir.

Küresel hedefler arasında Yeni İpek Yolu olarak bilinen ‘Bir Kuşak, Bir Yol: Ortak Refah İçin İşbirliği’ projesi yüzyılın projeleri arasında bulunmaktadır. Proje 65 ülkeyi yakından ilgilendirmekte, Pekin’den Londra’ya kadar demir yolu ve deniz yoluyla ulaşımı ve ticareti canlandırmayı amaçlamaktadır.

1.8. Siyasi Yönetim Şekli

ÇHCnin siyasi yapısı tek parti yönetimine dayanmaktadır. ÇKP ile devlet bütünleşmiş durumdadır parti sekreteri aynı zamanda devlet başkanlığı görevini de yürütmektedir. Anayasa’ya göre devletin merkez organları; Ulusal Halk Kongresi, ÇHC Devlet Başkanlığı, Devlet Konseyi, Merkezi Askeri Komisyonu, Yüksek Mahkeme ve Başsavcılıktır. Ulusal Halk Kongresi üyeleri halk tarafından değil, ÇKP tarafından seçilen temsilcilerden oluşmaktadır. Genel seçim uygulaması yoktur.

Devlet Konseyi, devlet idaresinin ve yürütme erkinin en üst organıdır. Hükümet işlerini Devlet Konseyi takip etmektedir. Devlet Konseyi 4 Başbakan Yardımcısı, 4 Konsey üyesi, 25 Bakan’dan oluşmakta ve başında Başbakan bulunmaktadır. Başbakan, Devlet Başkanı tarafından atanıp görevden alınır.

Devlet yönetiminde en etkili organ ÇKP’ye bağlı Politbüro Daimi Komitesi’dir. Hükümetin üzerinde bir kurum olup yedi üyeden oluşmaktadır ve Başkanı Şi Cinqing’dir. Başbakan komite üyeleri arasındadır.²⁶

²⁵ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41682521> Erişim Tarihi: 06/12/2017

²⁶ <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa> Erişim Tarihi: 06/12/2017

2. ÇİN'DE DİNİ YAPI

2.1. Budizm

Brahma kökeninden gelen ve Hindistan'da çıkan Budizm'in Asya'nın manevi, sosyal ve kültürel yaşamında önemli etkisi olmuştur. Budizm tüm Uzak Asya'yı etkisi altına almıştır. Buda, Brahma inanın bozulduğunu ileri sürerek puta tapmayı ve sınıflamayı reddeder. Budizm tanrının olmadığını söyler fakat daha sonra Buda tanrı olarak kabul edilir ve putlaştırılıp tapınaklar yapılarak dinî ritüeller gerçekleştirilir.²⁷ Budizm mistik bir hayatı özendirmiştir. Budizm'e göre hayat acı çekmektir acıların ortadan kalkması için isteklerin bertaraf edilmesi gerekir.

Çin'deki Budizm; Han Budizm'i, Tibet Budizm'i ve Güneyden gelen Budizm olmak üzere 3 guruba ayrılır. Çin'de toplam 200 bin rahip, 13 bin tapınak ve 33 Budist okul bulunmaktadır.²⁸

2.2. Taoizm

Çin'de sürekli mistik bir din anlayışı hâkim olmuştur. Çin'in kendi dışındaki insanları barbar olarak nitelemesinin kökeninde din anlayışı mevcuttur. 2000 yıllık etkisiyle Taoizm bireyde tüm tanrıları barındırma anlayışı olduğundan bireyi kutsal kılmıştır. Tanımını dahi gizemli tutarak mistik bir yaşam düşüncesi oluşturmuştur.

2.3. İslâm

İslâm'ın Çin'de yayılmasını ve tesirlerinin tarihî gelişmesini üç ana evrede incelemek mümkündür²⁹:

1. İslâmiyet'in Arap ve İranlı tüccarlar vasıtasıyla Çin'e girmesi, güney ve doğu kıyı bölgelerine yerleşmesi
2. Moğol istilâsından sonra Yüan ve Ming hânedanları zamanında Türkler başta olmak üzere çeşitli Orta Asya kavimlerinin Müslümanlaşması ve İslâm'ın Çin'in iç bölgelerine yerleşmesi

²⁷ Kathleen KUIPER: **The Culture of China**, Britannica Educational Publishing, NewYork 2011.

(<http://218.4.189.15:8090/download/42d3b483-d3dc-4d33-8077-c10d7bc27ae3.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

²⁸ <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter6/chapter60402.htm> Erişim Tarihi: 06/12/2017

²⁹ Cemil Lee HEE-SOO: "ÇİN-Ülkede İslâmiyet", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, c. 8, s. 323.

3. Doğu Türkistan'ın tamamına Müslüman Türklerin hâkim olması ve Ch'ing devrinde Müslümanlara yapılan zulüm ve baskılar sonucu İslâm'ın karanlık bir döneme girmesidir.

Çin'in İslâm'la tanışma sürecinin 7. yüzyıla kadar uzandığı görülmektedir. İpek Yolu'nu kullanan Müslüman tacirler vasıtasıyla İslâm Çin'de yer edinmiştir. Budizm, Taoizm ve Konfüçyüsçülüğün etkin olduğu bir zamanda İslâm kendine taraftar bulmuştur. Çin'de İlk cami 7. yüzyılda 'Hui-sheng-se Mosque' ismiyle bilinir. Ülke genelinde çoğunluğu Kaşgar bölgesinde olmak üzere toplam 40 bin dolayında cami vardır.

Çin'de bulunan bir camii

Camiler Çinli Müslümanlar için bir araya gelmeye vesile olmaktadır. Bazı camiler bünyesinde yemekhaneler barındırmakta ve Müslümanların helal yiyeceğe ulaşması için imkân sağlamaktayken bazıları da içlerinde yurtlar ve medrese türü eğitim kurumlarını barındırmaktadır.

Ülke genelinde sömürge döneminde ülkeye yerleşmiş olan Katolik Hristiyanlık kendine yer bulmuştur, azınlıklar arasında Katolik Hristiyan nüfus da mevcuttur.

3. ÇİN MÜSLÜMANLARI

3.1. Hui Müslümanları

Hui Müslümanları, Uygurların aksine, kültürel ve fiziksel olarak Han Çinlilerinden ayırt etmek oldukça zordur. Huiler ülkenin kuzeybatı bölgesine ve ülkenin birçok tarafına yayılmışlardır. Hanlarla uyum içerisinde yaşayan Huilerin, ilk olarak Hz. Osman (r.a.) zamanında bölgeye gelen sahabeler tarafından İslâm'ı kabul ettiği görüşü ağır basmaktadır.³⁰ İpek Yolu vasıtasıyla Çin'in birçok yerine İslâm ulaşmış, Abbasi Halifesi Mansur tarafından Çin İmparatoruna yardım için gönderilen 10 bin dolayında askerden oluşan İslâm ordusunun İslâm'ın Çin'de yayılmasında büyük etkisi olmuştur.³¹ Çinli Müslümanlar ülkenin tarihinde, askeri idaresinde, yönetiminde ve ekonomik hayatında önemli roller oynamışlardır. Bunların en meşhuru, 1400'lü yıllarda yaşamış olan Amiral Zheng He'dir. Denizcilikte Çin'i çok güçlü bir duruma getirmiştir.³²

Hui Müslümanları Çin'nin pek çok bölgesinde yaşamaktadırlar fakat Müslüman Hui ırkının ana vatanı olan Ningxia (Ningşia) Çin'in kuzey batısında yer almaktadır. Çin'in 5 özerk bölgesinden birisi olan bu bölge 1958 yılında Ningxia Hui Özerk bölgesi olarak ilan edilmiştir.

Çin hükümeti, Müslüman Hui halkını hükümete daha yakın görmektedir. Huiler İslâm toplumlarında İslâmofobiyadan en az etkilenen topluluklardır. Çin Hükümetinin Huilere en büyük toleransı İslâm Hukukunu (Şeriatı) sınırlı ölçüde uygulamalarına izin vermesidir, bununla birlikte Şeriat Çin yasalarınınca tanınmamaktadır.³³ Huilerin sayısal olarak artış göstermeleri, Han Çinlileriyle evlilik yoluyla olmuş fakat bu durum asimile olmalarını da beraberinde getirmiştir.³⁴

Hui Müslümanları, Çinceyi benimsemekle birlikte kendilerini Müslüman topluluk olarak görmektedirler ve halen Çin'in en büyük Müslüman topluluğudur. Uygurların ise yüz yılı aşkın baskılara rağmen halen Çinceyi konuşmamaları ve Han Çinlileriyle evlenmemeleri

³⁰ Ehtesham AKHTAR: "Marginalization of Hui Muslims in China: A Sociological and Islamic Perspective", **Global Journal of Human-Social Science**, 2016, c. 16, sayı 4, s. 36.

(<https://globaljournals.org/item/6017-marginalization-of-hui-muslims-in-china-a-sociological-and-İslâm-İslâm-perspective> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

³¹ Cemil Lee HEE-SOO: **a.g.m.**, s. 325.

³² Umar Faruq ABD-ALLAH: **Seek Knowledge In China**, Nawawi Foundation, Illinois 2006, s.2. (<http://www.nawawi.org/wp-content/uploads/2013/01/Article5.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

³³ <https://www.economist.com/news/china/21708274-choosing-assimilation-chinas-hui-have-become-one-worlds-most-successful-muslim> Erişim Tarihi: 06/12/2017

³⁴ Yvonne MOONEN: **Impressions of Islam in China** (<http://www.nordangliaeducation.com/resources/asia/filecache/f84/454/22086-İslâm-in-china.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

asimile olmaya karşı dirençlerini göstermektedir. Kendi iç dinamiklerini koruduklarından dolayı Çin hükümeti tarafından baskı altına alınmaktadırlar. Hui Müslümanlarının sekülerleştirilmesi, devlet kademelerinde görev almaları, kültürlerinde ısrarcı olmamaları Uygurlar ile aralarında birleşmek için engel teşkil eden bir sebep olmaktadır.

Uygur Müslümanları, etnik farklılığı kendilerini korumak için kullanırken Hui Müslümanları, özellikle “kadın dindarlığı” üzerinden kendilerini korumuşlardır. Hui Müslümanları arasında geçmişten bugüne yaygın olan “kadın imamlar”, “kadınlara özgü camiler”, onları koruyan en önemli ve özgün unsur olarak öne çıkmaktadır. Çin’de “Nüxue” veya “Nüsi” denen kadın camileri, aynı zamanda Kur’an-ı Kerim kursu olarak işlev görmektedir.³⁵ Sadece kadınların gittiği bu camiler, “kadın imam” denen, temel İslâmî bilgilere sahip kadınlar yetiştirerek ve kadınlar için ibadet mekânı sağlayarak Hui Müslümanlarının özellikle komünist dönemde kendilerini korumalarında önemli bir yer tutmuştur.

Çin’de ilk “kadın camisi”nin ne zaman kurulduğu bilinmemektedir, Batı basınının da dikkatini çeken bu camilerin 17. yüzyıla dayandığı düşünülmekteyse de yapılış tarihi bilinen en eski “kadın camisi” Wangjia Alley Camisi, 1820’de inşa edilmiştir.³⁶ Ülkedeki en büyük “kadın camisi” Zhengzhou Camii ise 1912’de kurulmuştur. Kadın camileri Çin’e has bir gelenek olarak görülür. Son zamanlarda İslâmofobiye karşı kurulduğu iddia edilen Los Angeles ve Amsterdam gibi yerlerdeki mescitlerde kadın imamlar çıkarılmasına, feminist kesimlerin de içinde olduğu bir projenin ürünü olarak yaklaşılmaktadır. Çin’de ise kadınlar İslâm kimliğini korumada önemli rol almışlardır. 1949’da Çin’deki “kadın camisi” sayısı 32 olarak belirlenmiş, komünizmin bütün baskılarına rağmen bu sayı 1997’de, komünizmin etkisini yitirmeye başladığı dönemde, sadece üç sayı gerileyerek 29’a düşmüştür.³⁷ Bu durum Hui kadınlarının sistem karşısında inançlarını koruma azimlerine bağlanmaktadır. Özellikle baskının arttığı dönemlerde erkekler, dışarıda görünme zorunlulukları nedeniyle Çinlilere uyum sağlama yoluna girerken kadınlar, “kadın imamlar” önderliğinde ev toplantıları üzerinden kimliklerini korumakta direnmişlerdir. Bir kısmı aile olarak âlim ailelerden gelen

³⁵ <https://www.theguardian.com/world/2016/aug/29/chinas-proud-300-year-history-of-female-led-mosques-is-an-inspiration-to-the-west> Erişim Tarihi: 06/12/2017

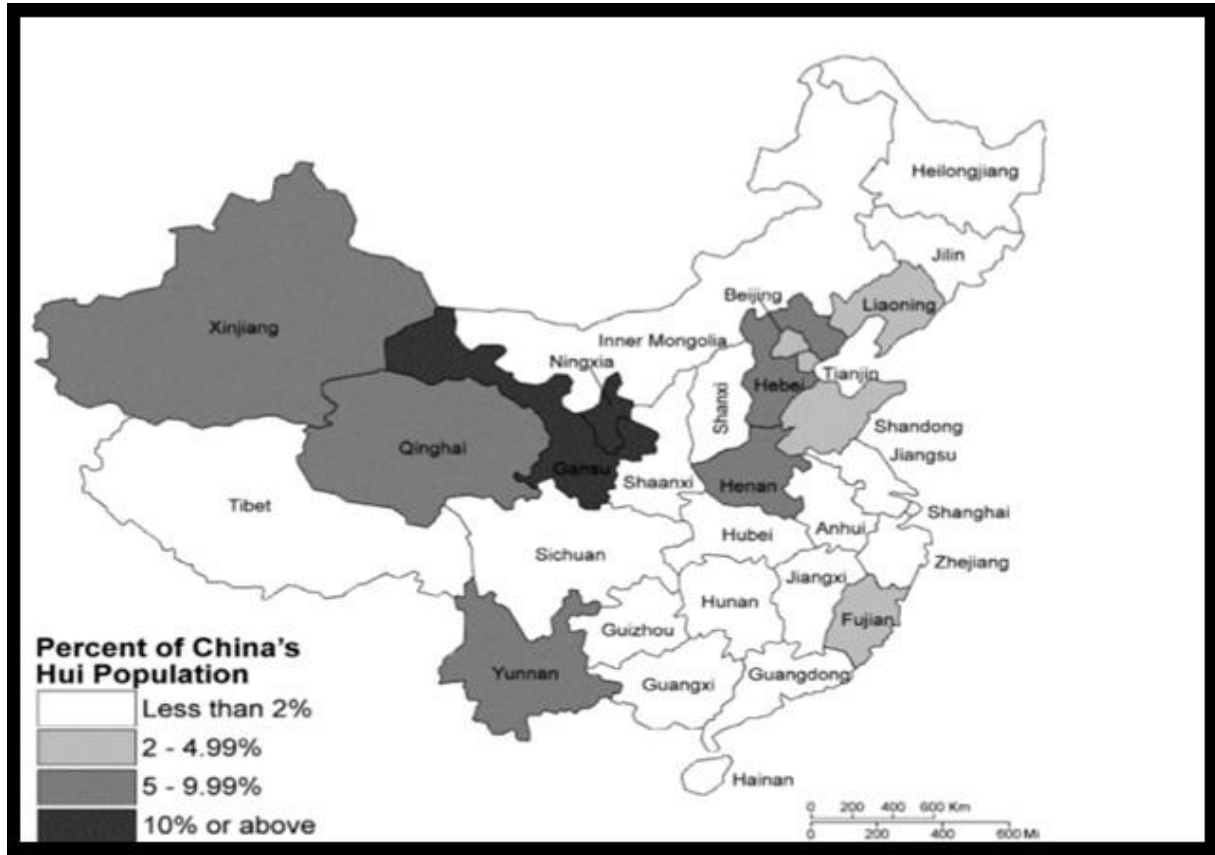
³⁶ <http://www.bbc.com/news/magazine-35629565> Erişim Tarihi: 06/12/2017

³⁷ <https://www.theguardian.com/theguardian/2005/aug/26/guardianweekly.guardianweekly1> Erişim Tarihi: 06/12/2017

ve Çince “ahong” denen “kadın imamlar”, kadınlara namaz kıldırmakta, aynı zamanda onları İslâm âlemi hakkında bilgilendirmektedir.³⁸

Çin’de Müslümanlar dağınık yaşamalarına rağmen evlilik, ticaret, imamların etkisi, cami kültürü, İslâmi eğitim, helal yiyecek arayışı ve Hac ibadeti Müslümanların arasında sıkı bir bağ ve diyalog oluşmasını sağlamakta, böylece güçlü bir sivil toplumun oluşması yerel yönetimler üzerinde etki aracı olarak kullanılabilir. ³⁹

Çin’de İslâm sufi bir anlayışa sahip olduğundan “Ortadoğu”daki karışıklıkların etkisiyle aşırı fikirlerin buraya uzanması, Müslümanlar arasında ayrılıkların oluşmasına sebep olmaktadır.

Çin’de Hui Nüfusu³⁹

3.2. Uygur Müslümanları

Doğu Türkistan, kuzeyinde Rusya, batısında Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan, güneyde Pakistan, Keşmir ve Tibet, kuzey doğusunda Moğolistan, doğusunda ise ÇHC

³⁸ <http://www.bbc.com/news/magazine-35629565> Erişim Tarihi: 06/12/2017

³⁹ Wenfei WANG, Shangyi ZHOU, ve C. Cindy FAN: “Growth and Decline of Muslim Hui Enclaves in Beijing”, *Eurasian Geography and Economics*, 2002, sayı: 2, s. 109. (<http://www.geog.ucla.edu/sites/default/files/users/fan/202.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

bulunmaktadır. Çin için, tarih boyunca barbar olarak nitelendiği ve komşu ülkelere karşı savunma amaçlı bir tampon bölge olarak görülen Doğu Türkistan⁴⁰, geniş topraklarıyla Çin'in 1/5'lik alanını kaplamaktadır.

Doğu Türkistan, Emeviler zamanında Karahanlı Krallığı idaresinde İslâm'a girmiş ve Krallığın başkenti olan Kaşgar, İslâm'ın ilim merkezlerinden biri olmuştur. Bu devirde çok değerli âlimler yetişmiş ve kıymetli eserler verilmiştir; o âlimlerden eserleri günümüze kadar gelen âlimler Yusuf Has Hacip ve Kaşgarlı Mahmud'tur.⁴¹ Tarihi İpek Yolu'nda olan Uygurlar Doğu ile Batı arasında kültür alışverişinde önemli rol oynamış, kendi kültür ve medeniyetini oluşturmuşlardır.

Uzun süre çeşitli krallıkların hâkimiyetine giren Uygurlar, 1750 yılında Çin'in işgaline maruz kalmış, 1862'ye kadar süren işgal süresince 42 isyan hareketi görülmüş; bu isyan hareketlerinin bazılarında sonra bağımsızlık kazanılmış olsa da bu bağımsızlıklar uzun süreli olmamıştır. 1933'e kadar süren işgal, bölgeyi kapsayan bir isyanla Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti'nin kurulmasına kapı aralamıştır. Rusya ve Çin'in işbirliğiyle bu yeni devletin ömrü kısa olmuştur. 1949 Komünist Devriminden sonra Doğu Türkistan tekrar Çin'e bağlanmış ve yeni politikalarla baskı, zulüm ve sindirme devam etmiştir.⁴²

Bölgenin ekonomik boyutu; pamuk üretiminde ve doğal kaynaklar bakımından zengin olmasının yanı sıra ülkenin 1/3 kömür rezervleri bölgede bulunmaktadır. Petrol ve doğal gaz rezervlerinin devasa boyutta olduğu bilinmektedir. Uygur bölgesi, İpek Yolu üzerinde bulunmasından dolayı Çin için stratejik bir önem taşımaktadır.

Çin, Uygur özerk bölgesinde, bağımsızlık, terör olayları ve Uygur halkının entegrasyona direnç göstermesiyle mücadele etmekte ve baskılarla Müslüman Uygur halkını sindirmeye çalışmaktadır.⁴³

Uygur bölgesinde baskıların sebebini sadece terör saldırılarına bağlamak eksik bir değerlendirme olur. Çin hükümetinin baskıları ve Uygur halkının spontane protestolarına sert tepkiler ve daha fazla yasaklar, bu gibi protestolara ve şiddet eylemlerine sebep olmaktadır. Dirençli bir etnik yapı kurması, dışarıya kapalı olması, kendi kültürüne bağlı olması ve dini hassasiyette olması Uygur halkının Çin tarafından asimilasyonunu zorlaştırmaktadır. 2013 yılında yayımlanan insan hakları izleme raporuna göre terörle mücadele adı altında Uygur

⁴⁰ Henry KISSINGER: **a.g.e.**, s. 38.

⁴¹ <http://www.iuhrdf.org/uyghur> Erişim Tarihi: 06/12/2017

⁴² http://www.uyghurcongress.org/en/wp-content/uploads/uyghur_history.pdf Erişim Tarihi: 06/12/2017

⁴³ <https://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/china/UyghursChina.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017

Müslümanlarına etnik ayırım, politikleştirilmiş yargı, kaybolma, fişleme gibi vakalara yer verilmiştir.⁴⁴

Doğu Türkistan İslâmi Hareketi, 1989'dan beri Uygurlara bağımsızlık için silahlı mücadele veren ve Çin'e karşı eylemlerde bulunan bir yapılanmadır. Çin, uluslararası kamuoyunda Doğu Türkistan İslâmi Hareketi'ni özellikle DEAŞ ve el-Kaide ile birlikte anıp Hareket'in onlarla bağlantısı olduğunu ileri sürerek anti-terörizm cephesi oluşturmaya çalışmaktadır. Çin'in faaliyetleri neticesinde örgüt, içinde Türkiye'nin de olduğu birçok ülke tarafından terör örgütü olarak tanınmaktadır.⁴⁵

Çin, Uygur meselesini iç meselesi olarak gördüğü için dışarıdan müdahaleye izin vermemektedir. Ayrıca etkin ve güçlü bir devlet olmasından dolayı, İslâm ülkeleri ve soydaş ülkeler herhangi bir sahiplenme ve Uygur halkının sesini duyma ya da duyurma teşebbüsünde bulunamamaktadırlar.

Çin, Doğu Türkistan'da uyguladığı asimilasyon politikası ile Uygur halkını Hun Çinlileri içinde eritmeye çalışmaktadır. Genç nüfusa karşı uygulanan ibadet yasağı, oruç tutma yasağı, Müslüman kızların Hun Çinlileriyle zorla evlendirilmeleri, yine genç kızların ülkenin uzak noktalarında maddi imkânlardan yoksun bir şekilde uzun süre çalışma zorunluluğu, İslâmi isim ve sembollerin yasaklanması gibi uygulamalar, Uygurlarda İslâmi bir kimliği tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Uygur halkı, asimilasyonun şiddetinden, dışarıdan gelen kültürel baskıya ve Hükümetin Hun Çinlileri bölgeye yerleştirme politikasına karşı organizeli bir toplum olarak direnç gösteremediğinden Doğu Türkistan'ın Müslüman nüfusu gün be gün azalmaktadır.

4. ÇİN'İN ULUSLARARASI GÜÇLER VE KOMŞULARIYLA İLİŞKİLERİ

Çin, Mao'nun ölümünden sonra dış dünyaya açılmaya başlamış, uluslararası entegrasyona gitmiştir. Çin'in üyeliğinin olduğu başlıca uluslararası örgütlere baktığımızda Birleşmiş Milletler (Güvenlik Konseyi), Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu, Asya Kalkınma Bankası, Afrika Kalkınma Bankası, Karayipler Kalkınma Bankası, Latin Amerika

⁴⁴ <https://thediplomat.com/2014/08/a-tale-of-two-chinese-muslim-minorities/> Erişim Tarihi: 06/12/2017

⁴⁵ <http://tr.euronews.com/2017/08/03/turkiye-dogu-turkistan-islami-hareketini-teror-orgutu-olarak-tanidi> Erişim Tarihi: 06/12/2017

Entegrasyon Birliđi'ne üye olduğunu görürüz.⁴⁶ Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olması, Çin'in dünyaya açılmasında en büyük etkiye sebep olmuştur. Afrika'dan, Güney Amerika'ya kadar olan alanlarda Çin'in etkisini görmek mümkün duruma gelmiştir. Mao zamanı devletçi ekonomik model uygulanırken Mao'dan sonra komünizmden devşirme liberalizme doğru bir kayma görülmektedir. Şi Ciping ile büyük bir atılım yaşamaya çalışan Çin, ticarete, endüstride, teknolojiye ve savunma sanayisinde küresel güç olmaya çalışmaktadır.

Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan tarafından kurulan ve ilk olarak Şangay Beşlisi olarak anılan daha sonra Özbekistan'ın da katılımıyla Şangay İşbirliği Örgütü adını alan örgüt bölgede güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuştur. Son olarak Pakistan ve Hindistan'ın katılımıyla örgütün üye sayısı sekize çıkmıştır. Örgütün endişelerinin başında İslâmi Örgütler ve uyuşturucu ticareti yer almaktadır.⁴⁷ Örgüt aynı zamanda bölgede ABD varlığına karşı bir tehdit özelliği de taşımaktadır. Çin'in bölgedeki hedeflerinin başında da ABD'nin bölgeyi tamamen boşaltması bulunmaktadır. Örgütün güvenliği önceleme, üye devletlerin İslâmi oluşumlar üzerinde baskı uygulamasına, gözaltı ve tutuklanmalara sebep olmaktadır. Örgütte bölge ülkelerinden gözlemci olarak bulunan Afganistan, İran, Moğolistan ve Belarus'un yanında ayrıca 6 ülkenin de diyalog partneri olarak ilgi göstermesi, örgütün etki alanının genişlediğini ve bölgede güçlü bir yapı olmaya doğru ilerlediğini göstermektedir. Türkiye de zaman zaman Batı Bloku ile yaşadığı gerilimlerden dolayı yönünü ŞİÖ'ye çevirmektedir.

4.1. Çin'in Hindistan ile ilişkileri

Çin ve Hindistan arasında bulunan 3.500 km sınır hattı iki ülke arasında tartışmalı bölgeleri de kapsamaktadır. Çin ile Hindistan arasında kültürel alanlarda ve ortak dinlerde benzerlikler görünse de Himalaya Dağlarının iki ülke arasında sınır oluşturması birlikteliklerine izin vermemiştir. Himalaya'nın merkez olmasından dolayı iki ülkede Budizm ve Taoizm ortak dinler olarak yer edinmiştir.

1962-1967 ve 1975 yıllarında iki ülke tartışmalı bölgeler için savaşımlardır. Pekin, 90 kilometre karelik Güney Tibet'in Hindistan tarafından işgal edildiğini, Hindistan ise Sincan-Uygur bölgesinde olan Aksay Çin platolarının Çin tarafından işgal edildiğini iddia etmektedir. Sınır hattında zaman zaman çatışmalar çıkmaktadır. Tartışmalı bölgeler için yapılan uzun

⁴⁶ <http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 06/12/2017

⁴⁷ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38051013> Erişim Tarihi: 06/12/2017

görüşmeler sonucunda 2003'te varılan anlaşmayla Hindistan, Tibet'in Çin'in parçası olduğunu ve Çin de Sikkim Bölgesinin Hindistan'a ait olduğunu kabul etmiştir.⁴⁸

Diğer bir tartışma konusu Dalay Lama'nın Hindistan'da olmasıdır. 1959'den beri Dalay Lama'nın Hindistan'da olması ve "sürgünde Tibet Hükümeti"ni kurması iki ülke arasında gerginliğe sebep olmuştur. Çin, Hindistan'ın işgali altındaki Keşmir Bölgesinde Pakistan'ın isteğiyle arabulucu olmaya çalışarak Hindistan'ı uluslararası kamuoyunda zor durumda bırakmak istemekte; Hindistan ise tehditler Çin tarafından gelmesine rağmen Pakistan'a karşı silahlanmaktadır. Çin'in 1962'de Keşmir'in bir kısmını işgal ettiğini hatırlatmakta fayda vardır.⁴⁹

4.2. Çin'in Pakistan ile ilişkileri

Çin-Pakistan ilişkilerinde iki temel etkenden söz edilebilir: Pakistan'ın İpek Yolu üzerinde bulunması ve kuruluşundan bu yana Hindistan ile sorunlu olması. Keşmir topraklarının büyük bir kısmı Hindistan tarafından işgal edildiğinde Aksay Çin'e sınır olan Keşmir'in doğu dağlık kesimleri Pakistan tarafından Çin lehine terk edilerek işgaline izin verilmiştir. Bölge Çin'in Batı'ya açılması için önemli bir geçit özelliği taşımaktadır. Bu durum Hindistan tehdidi mevcut olduğundan Pakistan'ı rahatsız eden bir durum değildir, aksine Çin ile yakın ilişkiler kurulmasına sebebiyet vermektedir. Çin, Hindistan'a baskı yapmak ve bölgede etkin olmak amacıyla Keşmir sorununda iki ülke arasında "yapıcı rol" üstlenmeye çalışmaktadır.⁵⁰

ABD tarafından kendisinin Hindi-Çin bölgesinde çevrelendiğinin farkında olan Çin, bu durumu Pakistan ile yakın ilişkiler kurarak kırmaya çalışmaktadır. İki ülkenin hayata geçirdiği "Pakistan-Çin Ekonomik Koridoru" büyük bir önem taşımaktadır. Yeni İpek Yolunun alt yapısı olma özelliği taşıyan proje ticari, askeri ve güvenlik alanında da önem taşımaktadır. Çin, Pakistan'a yaptığı yatırımlar ile aynı zamanda ABD baskısını kırmaya çalışarak Pakistan'ı kendine bağımlı hâle getirmeye çalışmaktadır.

Türkmen doğalgaz hattının, İran petrol ve doğalgaz hattının, "Ortadoğu" petrolünün deniz yoluyla gelen hatlarının tümünün Pakistan'dan geçmesi, enerjiye büyük ihtiyaç duyan

⁴⁸ <https://tr.sputniknews.com/asya/201707241029399094-cin-hindistan-dag-tiretmek-cin-ordusu/> Erişim Tarihi: 06/12/2017

⁴⁹ SDAM: **Dünden Bugüne Keşmir Sorunu**, Rapor

<http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1006/dunden-bugune-kesmir-sorunu.aspx> Erişim Tarihi:06/12/2017

⁵⁰ <http://www.aljazeera.com/news/2017/07/india-rejects-china-mediation-offer-kashmir-170713205330786.html> Erişim Tarihi: 06/12/2017

Çin için ülkeyi vazgeçilmez kılmaktadır. Çin'in bölgede etkin olması, aynı zamanda Afganistan'da da etkin olması anlamına gelmektedir.

4.3. Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi Sorunu

Doğu Çin Denizi'nde Japonya ve Güney Kore arasında tartışmalı adalar, kıta sahanlığı ve hava savunma bölgeleri üzerinde egemenlik iddiaları kendini göstermektedir. Güney Çin Denizi'nde de benzer durumlar cereyan etmektedir. Özellikle ABD, Çin'i çevreleme politikasıyla bölge ülkelerinin Çin ile karşı karşıya gelme potansiyellerinden yararlanmaktadır ve bölgede yanına Japonya'yla birlikte Avustralya'yı da alarak güçlü konuma gelmeye çalışmaktadır. ABD'nin Güney Çin Denizi'nde savaş gemilerini bulundurması bölgede yapay adalar -Mercan Adaları- oluşturan Çin'i rahatsız eden konuların başında gelmektedir.⁵¹

Doğunun Batı'ya açılan kapısı anlamına gelen Malakka Boğazı hem Çin için hem bölge ülkeleri için hayati önem taşımaktadır. 805 km uzunluğunda olan Malakka Boğazı Singapur, Endonezya ve Malezya arasından geçmektedir. ABD boğaz aracılığıyla özellikle Singapur üzerinde denetim sağlamaya çalışmaktadır.

4.4. Çin'in Rusya ile İlişkileri

Tarih boyunca Çin Hanedanlığı nezdinde yer edinen tek devlet Rusya olmuştur. Rusya'ya, 1860 yılında İngiltere'nin Çin'de elçilik bulundurmak için çıkardığı afyon savaşları gibi bir savaşa ihtiyaç duymadan, yüzyıllar öncesinde Çin Hanedanlığının başkentinde yer verilmiştir. Çin-Rus ilişkilerinde sürekli bir şekilde Rusya baskısı söz konusu olmuştur. Çin'in 1860 yıllarında yaşadığı kaos ortamını fırsat bilen Rusya bazen arabuluculuk bazen de ortamı yumuşatma bedeli olarak Çin'den toprak ya da imtiyazlar elde etmiştir. İki ülke ilişkilerinde Komünist devrimle birlikte "duygusal bir yakınlaşma" söz konusu olsa da SSCB döneminde Stalin'in siyasi hamlelerinin temelinde sürekli bir alan kapma söz konusu olmuş, bu durum iki ülkenin tam anlamıyla yakınlaşmasını engellemiştir. Çin'in savunma sanayisinde rekabet edemeyecek durumda olması, onu Rusya'ya muhtaç durumda bırakmıştır.

Doğu Bloğunun dağılmasıyla, Çin küresel düzlemde ideolojik olarak yalnız kalmış fakat Rusya, SSCB'nin bakiyesi olarak Soğuk Savaş sonrası tek kutuplu dünyaya karşı direnmiştir. 1990'dan sonra Çin ve Rusya mevcut dünya düzenine karşı ortak hareket etmişler fakat farklı

⁵¹ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40039730> Erişim Tarihi: 06/12/2017

bir kutup ortaya çıkaramamışlardır.⁵² ABD'nin dünya hegemonyasına karşı iki ülkenin başını çektiği ve bölge ülkelerinin de katıldığı “Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)” kurulmuştur. ŞİÖ mevcut ülkelerin anlayış farklılıklarına rağmen NATO'ya karşı en ciddi oluşumlardan biridir. ABD'nin varlığı Çin ve Rusya'yı bir araya getirmekte, ancak bu birlik ortak hareket etmekten uzak görünmektedir.

Yeni İpek Yolu çerçevesinde Pekin ile Moskova arasında demir yolu inşa etmek için Çin ve Rusya 2014'te antlaşma imzalamıştır. Çin'in demir yolu için 242 milyar dolar yatırım yapması beklenmektedir. Çin, Pekin'den Londra'ya ulaşmanın alternatif yollarını Moskova üzerinden de değerlendirmeye çalışmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çin'in tarih boyunca kapalı bir yapıda kraliyet geleneğiyle idare edilmesi ve dünya ile cennet arasında bir merkezde bulunduğu inancı, onun “Orta Kraliyet” olarak adlandırılması sonucunu doğurmuştur. Bu durum, Çin'in kendi toprakları dışındaki tüm insanlığı barbar olarak görmesine sebep olmuş, Çin'de tüm yeryüzünün kendilerine bahşedildiği anlayışını geliştirmiştir.⁵³ Bununla birlikte tarih boyunca asimilasyona yanaşmamış, Konfüçyüs öğretilerinin etkisiyle, yayılmak amacıyla Çin dışına çıkmayı düşünmemişlerdir. Doğanın kanunu gereği “gökyüzünün iradesi” anlayışıyla imparatorluklarını yönetmişlerdir. Çok kültürlülüklerini “yeryüzü altındaki her şey” anlayışıyla sağlamış, çok uluslu bir toplum meydana getirmişlerdir.⁵⁴

Çin halkı, topraklarının kuzey kısmını Çin Seddi, güney kesimini Himalayalar ile batısını ise Doğu Türkistan topraklarını tampon bölge olarak kullanarak korumuş; “Barbar saldırılarına” karşı kendilerini güvence altına almaya çalışmıştır. 1900'lerde Milliyetçi Yönetim ve 1949 Komünist Yönetiminin gördüğü eksiklikler ve batıdan gelen saldırılar karşısında edinilen tecrübeler ile hem sanayileşme hem savunmada ciddi adımlar atılmıştır. Yönetimi güçlü kılmak için sosyal hayatta özellikle Komünist Yönetimde asimilasyon politikasına başvurulmuş, Tibet'ten Doğu Türkistan'a, Hong Kong'tan Moğollara kadar her bölgede bu politika kendini göstermiştir.

⁵² Umut BEKCAN: **Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2012, 8.

⁵³ Umar Faruq ABD-ALLAH: **a.g.m.**, s. 6.

⁵⁴ Henry KISSINGER: **a.g.e.**, ss. 40-41.

Bugün Çağın projelerinden olan “Bir Kuşak Bir Yol” adıyla anılan Modern İpek Yoluyla Çin bugün, teknolojik üretimini, iş gücünü ve ticaret anlayışını üç kıtadan geçirek İngiltere’ye kadar uzatmak istemektedir. İpek Yolu’nun geçtiği güzergâhlarda güvenli bir yol ve güvenli bölgeler kurarak lojistik merkezler oluşturmaya çalışmaktadır. Çin, uluslararası kamuoyundaki tepkilere ve engellemelere karşı, bu projenin güçlü ve dirençli olması için içerdeki problemleri minimize etmek istemektedir. Proje ile ekonomiden eğitime, politikadan sosyal hayata her alanda yapılacak yenilik ve değişimlerle tüm dünyada etkin bir süper güç olmaya çalışmaktadır. Çin geleneğinden de anlaşılacağı gibi projeler uzun vadeli olarak düşünülmekte ve dizayn edilmektedir. Çin İmparatorluğu tarihinde ilk elçilik açma girişiminde İngiltere bulunmuştur; ilerleyen zamanlarda Çin’i işgal girişimini de İngiltere gerçekleştirmiştir. İlginçtir ki yüzyılım projesinde bu iki ülke yakın müttefik olarak görünmektedir.

Çin’in tarih boyunca kapalı bir yapıda olmasında coğrafi yapısı da etkili olmuştur. Deniz yoluyla batıya açılmasının oldukça güç olması, kara yoluyla ise yüksek dağların izin vermemesi coğrafyanın çıkardığı engeller olarak zikredilebilir. Bu coğrafi şartlar ülkenin savunmasında etkin unsurlar olarak kullanılmıştır.

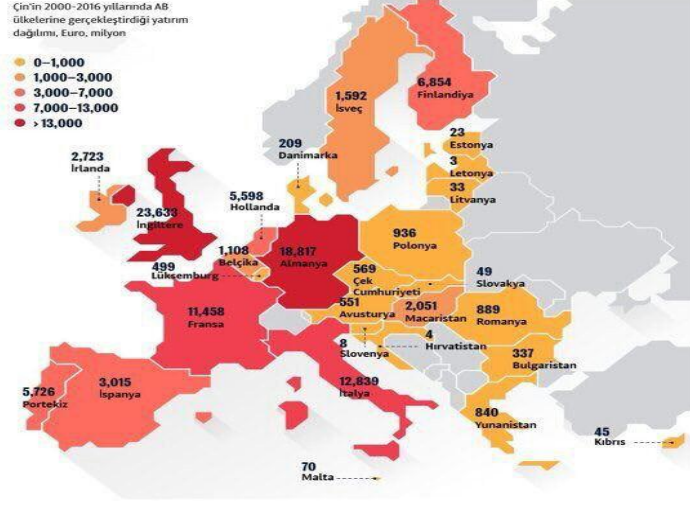
Afro-Avrasya üzerinde kendisine yapılan kısıtlamaları bir bir kırarak ilerleyen Çin, “Yeni Dünya Düzeni”nde etkin bir rol alarak Afro-Avrasya’da söz sahibi olmak istemektedir. Bu isteği, farklı ülkelerle geliştirdiği ekonomik ilişkilerde, ileriye dönük yatırımlarla kendini göstermekle beraber Çin, ekonomik sıkıntılar yaşayan Avrupa’da büyük yatırımlar yapmaktadır. Çin Araştırmalar Enstitüsü (MERICS) Çin’in, 2000-2006 yılları arasında Avrupa’ya 100 milyar Euro yatırım yaptığını belirtmektedir. Çin, İngiltere, Fransa ve Almanya’da yatırımlara ağırlık vermekte⁵⁵; Afro-Avrasya’da “satılan her şeyi satın alma” politikasını gütmektedir.

⁵⁵ <https://www.merics.org/en/merics-analysis/papers-on-china/global-security-actor/> Erişim Tarihi: 06/12/2017

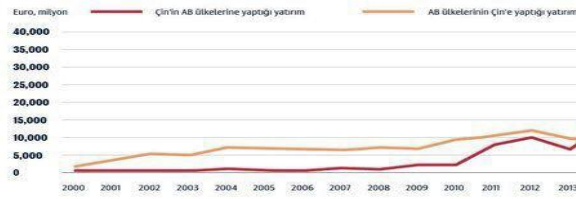
Çin'in Avrupa'ya yaptığı yatırımlar

Son birkaç yılda Çin, AB ülkelerine yaptığı doğrudan yatırım hacmini artırdı. Pekin'in en fazla yatırım yaptığı ülkeler arasında İngiltere, Almanya, İtalya ve Fransa yer alıyor

Çin'in 2000-2016 yıllarında AB ülkelerine gerçekleştirdiği yatırım dağılımı, Euro, milyon

Son altı yıl içerisinde Çin'in Avrupa ülkelerine yaptığı yatırımların hacmi 10 kat arttı

Kaynak: Mercator Çin Araştırmaları Enstitüsü (MERICS)

Almanya Kuka Robot üretim şirketini yüksek meblağlarla satın alması, İpek Yolu için yatırım ve yapay zekâda tekelliliğe doğru atılan bir adım olarak değerlendirilebilir. Yine Ortadoğu ve Afrika'da enerji ve madenler üzerinde büyük yatırımlar yapması, bu alanları satın almaya çalışması veya buralara ortak olmaya çalışması, Çin'in ticaret ile dünyada etkin olmaya çalıştığını göstermektedir. Ticari bahanelerle 19. yüzyılda Batı tarafından işgal edilen Çin, 20. yüzyılda ticaret ile dünyada etkin olmaya çalışmaktadır.

ABD, Çin'i Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi üzerinden sıkıştırmaya, alanını daraltmaya çalışmaktadır. Karadan da aynı politikasını son zamanlarda özellikle Afganistan üzerinden uygulamaya çalışmaktadır. ABD, Afganistan'a yaptığı askeri yığınakla hem Çin'i hem de Pakistan'ı kontrol altında tutmaya; Pakistan'ı "teröre destek" söylemi üzerinden istikrarsız hâle getirmeye çalışmaktadır. Pakistan'ın istikrarsızlığı, Çin'in Malakka Boğazı'nda yaşadığı güvenlik sorununu Batıya açılan kapısında da yaşaması anlamına gelmektedir. Çin ve Pakistan'ın işbirliğinde başarılı olmaları ve muhtemel tehditleri bertaraf etmeleri ise iki ülkeyi güçlü kılmakla birlikte nükleer teknolojiye sahip bu iki ülkenin teknolojiye daha güçlü olması anlamına gelebilecektir.

Çin Devlet Başkanı Şi Cinping'in Komünist Partinin 19. Ulusal Kongresinde tekrar başkan seçilmesi ve Komünist Parti tüzüğüne kendi fikirlerini koyması, Mao'dan sonra yapılan bu denli ilk büyük değişiklik olarak ifade edilmekte; bu değişiklik de Çin'in Yeni Dünya Düzeni'ne entegrasyonu olarak yorumlanmaktadır. Bu değişiklikler, Şi'nin "Modern Sosyalizm" söylemi, katı sosyalizmi yumuşatma ve onun kapitalizme uyumunu sağlama hamleleridir. Genelde Çin, özelde ise Şi Cinping üzerinden "Yeni Dünya Düzeni" şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Şi, Çin'i üretim merkezi hâline getirerek Afro-Avrasya'nın talebini karşılamaya dair iddialı bir politika yürütmektedir. Rothschild, Lee ve Russel aileleri Çin ekonomisini ele geçirmiş durumdadır ve küresel hamlelerini Çin üzerinden yapmaya çalışmaktadır. Rothschild ailesine bağlı The Economist dergisinin Ekim 2017'de dünyanın en güçlü lideri olarak Şi Cinping'i seçmesi, hazırlanan projelere algı oluşturma çabalarıdır. Çin, ABD ile çatışmadan uzak bir politika yürütürken rekabeti şimdilik ticaret üzerinden yapmaya özen göstermektedir fakat Ortadoğu'dan gelen enerjiyi güvenli hâle getirmek için ilk defa Cibuti'de 10 bin kişilik bir askerî üs kurmuş, bu girişim Amerika ile olan rekabetin ticaret dışına çıktığının göstergesi olmuştur. Çinin kurduğu bu askerî üs ABD'ye karşı üs yarışı haline getirmesi sonucu oluşacak kaos ortamının yeni bir dünya savaşına yol açacağı muhtemel öngörülerdir.

Türkiye, Çin ile ilişkilerine Modern İpek Yolu üzerinden bağlı bulunduğu batı yakasından bakmaktadır ve Batı'nın bugüne kadar izlediği politikalara duyduğu tepkiden dolayı Atlantik'ten Avrasya'ya açılmaktadır. Çin ile ilişkileri Doğu Türkistan'a rağmen iyi durumda olan Türkiye, Modern İpek Yolu'nu önemsemektedir. 30 Ekim'de açılışı yapılan Bakü-Tiflis-Kars demir yolu bunun ön hazırlığı olmuştur. Modern İpek Yolu'nun Kars'tan İstanbul'a oradan da Avrupa'ya hızlı tren ve Marmaray aracılığıyla bağlanması düşünülmektedir. Türkiye'nin bu proje için altyapısını hazır hâle getirmesi kaçınılmazdır ve projenin dışında kalmamak için hazırlık olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin, teknolojinin sınır tanımayan büyümesine karşı alacağı tedbir hayati derecededir. Türkiye'nin Çin ile İngiltere arasında kalıp, ticaretle yetinerek ticaret dışındaki -yeni teknolojik ürünler gibi- alanlarda herhangi bir yatırımda bulunmaması, uzun vadede dikkate alınıp tedbir geliştirilmesi gereken olumsuz bir durumdur.

Modern İpek Yolu Projesi'nde küresel dizayn, teknolojik üretim, ulaşım, kanton yapılanmalar ve tüketiciye en yakın nokta oluşturmak için lojistik merkezler kurmayı düşünen küresel aklın projede en temkinli yaklaştığı ülkeler, Türkiye ve Rusya'dır. İki ülkenin stratejik yaklaşımları projenin "dünyayı dizayn ayağını" sekteye uğratabilir. Çin, tüm Avrupa'da

yatırım ve satın almalar ile etkisini arttırmaya çalışırken Türkiye ve Rusya'da yatırımları sınırlı kalmaktadır. Zaman zaman Türkiye'nin Doğu Türkistan politikasına Çin aleyhine yaklaşımı ve Doğu Türkistan'dan göç edenlere kapılarını açması iki ülke arasındaki ilişkileri germektedir.

Uzun ve değişken bir süreç yaşayan Çin halkı her tür değişime ayak uydururken değişime en çok direnen, kültür ve dininden taviz vermeyen Müslümanlar olmuştur. Bu durum imparatorluk, milliyetçi yönetim ve Maoist yönetim zamanında Müslüman nüfusun baskılara, sürgünlere, asimilasyon politikalarına maruz kalmasına sebep olmuştur. Şu an için Çin nüfusunun %71'inin herhangi bir dine bağlı olmadığına bakıldığında entegrasyon politikasının ne boyutta olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Çin, İslâm ülkeleri ile birebir yaptığı anlaşmalara, Doğu Türkistanlıların yaşam, eğitim ve seyahat özgürlüğünü kısıtlayıcı maddeleri de dâhil etmektedir. Çin'in dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olması ve büyümeyle doğan büyük enerji ihtiyacı onun enerji zengini İslâm ülkeleriyle karşılıklı olarak özel bir ilişki geliştirmesini sağlamaktadır fakat yapılan anlaşmalarla Uygur Müslümanları yalnızlaştırılmaya çalışılmaktadır. İslâm ülkeleri, yapılan anlaşmalar gereği, mültecilerin iadesinden, okuyan öğrencileri teslim etmeye kadar her türlü kısıtlamaya gitmekte; teslim edilenlerden bir daha haber alınamamaktadır. Özellikle petrol ülkesi Araplarla yapılan anlaşmalar sadece petrol ile sınırlı kalmamakta; bu ülkelerde büyük projeleri Çin üstlenmekte ve kendi çalışan kadrosuyla söz konusu ülkelere gidip bu projeleri gerçekleştirmektedir.

Uzun yıllar süren Komünist Yönetimin katı asimilasyon politikalarına rağmen Çin Müslümanları dinlerine bağlılıklarını sürdürmekte, Çin'de dikkat çekici bir İslâmî yaşam gözlenmektedir; bu da küresel bazda Müslümanları takip eden uluslararası yapıların dikkatini Çin Müslümanlarına yöneltmektedir. Çin'in kendi vatandaşları olan Müslümanlarla ilgili tutumunda bunun da payının söz konusu olduğu söylenebilir. Çin kendi içindeki ve egemenliği altındaki Müslümanlara yönelik haksız uygulamalarda bulunurken İslâm ülkeleriyle ilişkilerini de geliştirmek istemektedir. İslâm ülkelerinin, bu istekten Çin Müslümanlarını rahatlatma yönünde yararlanmaları mümkündür.

Uygur halkı, Çin'den bağımsızlık talep etmekte, içeride ve dışarıda bu talebi güçlüce dile getirmektedir. ABD'de yaşayan ve CIA ile yakın bağları olduğu iddia edilen Doğu Türkistan diasporasından, kendisini Uygurların lideri olarak tanıtan Rabia Kadir zaman zaman Uygur halkının acılarını dile getirmektedir. Çin'in yakın takibi ve baskısından dolayı birçok ülke Rabia Kadiri'yi kabul etmemektedir ki bunların arasında Türkiye de bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden biri olan ÇHC veto hakkına sahip olduğundan Doğu Türkistan ile ilgili herhangi bir kararın BMGK'dan geçmesini önlemekte; Doğu Türkistan'ın durumunun BM Genel Kurulu'nda tartışılıp Türkistanlıların seslerinin duyulması engellenmekte; her tür talepleri veto edilerek uluslararası kamuoyunda Uygurların sesi kısılmaktadır.

Çin'in coğrafi olarak İslâm dünyasından uzak olması ve ülke olarak dışarıya hep kapalı olması, İslâm devletlerinin tarih boyunca bu bölgeye uzak kalmasına sebep olmuştur. Osmanlı, son zamanlarında soydaşları ve dindaşları nedeniyle Çin ile ilişkilerini 19. ve 20. yüzyılda artırmış, özellikle 2. Abdülhamit zamanında eğitim alanında iki taraf arasında açılımlar olmuş, bölgeye âlimler gönderilmiş, Çinli Müslümanların halifeye bağlılığı sağlanmaya çalışılmış ve eğitim ihtiyacını karşılamak için Pekin Hamidiye Üniversitesi açılmıştır.⁵⁶

Modern İpek Yolu Projesi'ni hayata geçirmek ve projenin güzergâhı ile beraber kendi topraklarında güvenliği sağlamak Çin'in en önemli önceliği olduğundan dolayı kendi hâkimiyeti altındaki topraklarda güvenliği tehdit edebilecek durumları, baskı ve zulüm ile ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Tarihi İpek Yolu'nda olan Doğu Türkistan da bu sistematik baskıdan ve asimilasyon politikasından payına düşeni ziyadesiyle almaktadır. Bölgenin pamuk üretim merkezi olması, bölgeyi ayrıca gözde yerler arasına koymaktadır.

Çin, son dönemde uyguladığı politikaların tamamında ekonomiyi referans almakta, sahip olduğu ekonomik güç üzerinden bölgesel ve küresel bir ekonomik düzen oluşturmaya çalışmaktadır. Tarihte Çin'in dünya çapında etkili bir aktör olduğu görülmemiş, bunda Çin'in yüzyıllar boyunca izolasyonist politikalar izlemesi etkili olmuştur. Bu yüzden Çin'in günümüzde uyguladığı “ekonomik yayılcılık” politikası tarihsel referanslardan yoksundur. Çin ayrıca yeni bir paradigma inşa etmek için ihtiyaç duyulan değerlerden, özellikle “medeniyet tasavvuru”ndan yoksundur.

İçe kapalı, kendini diğerlerinden üstün gören bir anlayışa sahip olan Çin, diğer kültür ve medeniyetleri bünyesine katmak için gerekli hoşgörüyü sahip değildir. Sadece ekonomik refahı paylaşıp çözüm bekleyen problemlerden kaçınmak, konuya ve duruma göre diğer küresel aktörlerin yanında veya karşısında yer almak Çin'in en büyük dezavantajlarından birisidir.

⁵⁶ Songül Keçeci KURT: “XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Basınında Çin Müslümanları ve Eğitimi”, **Bilig Dergisi**, Bahar 2017, sayı: 81, s. 243. (<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1802-published.pdf> Erişim Tarihi: 06/12/2017)

Çin'in en büyük açmazlarından birisi de bünyesindeki Müslüman nüfusla yaşadığı kadim sorunlardır. Kendi insanını zor şartlar altında çalıştırarak onlardan güç devşirmek, Çin ekonomisini geliştirmiş fakat insanî değerlerin azalmasına hatta ortadan kaybolmasına sebebiyet vermiştir. Bu noktada Çin'in azınlık Müslümanlarla ilişkilerini düzeltmesi önem arz etmektedir. Müslümanlarla Çinliler arasında barış ve esenlik ortamı sağlanıp etkili bir refah dağıtım sistemi kurulması, ayrıca Müslümanlara uygulanan asimilasyon politikasından vazgeçilmesi, Uygur Müslümanlarının durumunun iyileştirilmesini sağlayacaktır. Uygurların Çin'de etkili olması, başta bölge Müslümanları olmak üzere İslâm dünyasının karşı karşıya kaldığı sorunlarda Çin'in Müslümanlardan yana tavır almasını sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- ABD-ALLAH, Umar Faruq: **Seek Knowledge In China**, Nawawi Foundation, Illinois 2006.
- AKHTAR, Ehtesham: "Marginalization of Hui Muslims in China: A Sociological and Islamic Perspective", **Global Journal of Human-Social Science**, 2016, c. 16, sayı 4, ss. 35-40.
- BEKCAN, Umut: **Yeni Dünya Düzeninde Rusya-Çin İlişkileri**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi 2012.
- BİLGİN, Hasan: **Stratejik Açıdan Çin**, USAK Yayınları, Ankara 2010.
- CARTER, Harvey R.: **The Opium War In China**, U.S. Army War College, Carlisle 1990.
- ÇALIK, Ümit: "Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)", **Liberal Düşünce**, Güz 2011, Yıl 16, Sayı 64, ss. 185-206.
- ÇANDARLIOĞLU, Gülçin: "ÇİN-Tarih", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 8, İstanbul 1993.
- DANACIOĞLU TAMUR, Esra: "Karşılaştırmalı Bir Perspektiften 19. yüzyılda Çin ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Protestan Misyoner Faaliyetleri", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi ÇTTAD**, Bahar 2006, V/12, ss. 3-20.
- Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA): "ÇİN-Fizikî ve Beşerî Coğrafya", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 8, İstanbul 1993.
- EBERHARD, Wolfram: **A History of China**, The Project Gutenberg EBook of A History of China 2004.
- GÖMEÇ, S.: "Doğu Türkistan'da Yakub Han Dönemi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM**, Ankara 2015, sayı: 9, ss. 149-153.
- HEE-SOO, Cemil Lee : "ÇİN-Ülkede İslâmiyet", **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, c. 8, İstanbul 1993.
- KEÇECİ KURT, Songül: "XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Basınında Çin Müslümanları ve Eğitimi", **Bilig Dergisi**, Bahar 2017, sayı: 81, ss. 233-259.
- KETTANI, Houssain: "Muslim Population in Asia: 1950 – 2020", **International Journal of Environmental Science and Development**, Haziran 2010, Vol. 1, No. 2, ss. 143-153.
- KISSENGER, Henry: **Çin-Dünden Bugüne Yeni Çin**, çev.: Nalan Işık Çeper, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2015.
- KUIPER, Kathleen: **The Culture of China**, Britannica Educational Publishing, NewYork 2011.
- LEE, Raymond: "Muslims in China and their Relations with the State", **Al Jazeera Centre for Studies**, Ağustos 2015.
- MOZINGO, D.P. ve T.W. ROBINSON: **Lin Piao on "People's War": China Takes a Second Look at Vietnam**, The RAND Corporaion, California 1965.
- PARKER, E. H.: **Chinese Account of The Opium War**, Kelly & Walsh Limited 1888.
- WANG, Wenfei, Shangyi ZHOU ve C. Cindy FAN: "Growth and Decline of Muslim Hui Enclaves in Beijing", **Eurasian Geography and Economics**, 2002, sayı: 2, ss. 104-122.
- <http://tr.euronews.com/2017/08/03/turkiye-dogu-turkistan-islami-hareketini-terror-orgutu-olarak-tanidi>
- <http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter6/chapter60402.htm>
- <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/portre-si-cinping>
- <http://www.aljazeera.com/news/2017/07/india-rejects-china-mediation-offer-kashmir-170713205330786.html>
- <http://www.bbc.com/news/magazine-35629565>
- <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38051013>

<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40039730>
<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41682521>
<http://www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/cin-halk-cumhuriyeti.htm>
<http://www.iuhrdf.org/uyghurs>
<http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa>
<http://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-siyasi-gorunumu.tr.mfa>
http://www.nordangliaeducation.com/resources/asia/_filecache/f84/454/22086-İslâm-in-china.pdf
<http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1006/dunden-bugune-kesmir-sorunu.aspx>
http://www.uyghurcongress.org/en/wp-content/uploads/uyghur_history.pdf
<http://www.worldatlas.com/articles/who-are-the-han-chinese-people.html>
<https://thediplomat.com/2014/08/a-tale-of-two-chinese-muslim-minorities/>
<https://tr.sputniknews.com/asya/201707241029399094-cin-hindistan-dag-tiretmek-cin-ordusu/>
<https://tr.sputniknews.com/asya/201710241030721892-si-cinping-cin-anayasasi-mao-zedong/>
<https://www.du.edu/korbel/hrhw/researchdigest/china/UyghursChina.pdf>
<https://www.economist.com/news/china/21708274-choosing-assimilation-chinas-hui-have-become-one-worlds-most-successful-muslim>
<https://www.merics.org/en/merics-analysis/papers-on-china/global-security-actor/>
<https://www.theguardian.com/theguardian/2005/aug/26/guardianweekly.guardianweekly1>
<https://www.theguardian.com/world/2016/aug/29/chinas-proud-300-year-history-of-female-led-mosques-is-an-inspiration-to-the-west>